

Jan Niewęglowski

"Problematyka współczesnych systemów wychowania", Stefan Kunowski, Kraków 2000 : [recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 17, 547-549

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kunowski Stefan, *Problematyka współczesnych systemów wychowania*. Kraków, Impuls 2000, ss. 111.

Postać profesora Stefana Kunowskiego znana jest dobrze w kręgach polskich pedagogów. Zanim więc przejdę do omówienia zagadnień publikacji, chciałbym przytoczyć kilka faktów z jego biografii. Autor urodził się w 1909 r. w Muszkietowie (dzisiejsza Ukraina). W latach 1929 -1937 studiował polonistykę, a następnie pedagogikę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Po uzyskaniu magistra z pedagogiki został starszym asystentem przy Katedrze Pedagogiki KUL. W kampanii wrześniowej był czynnym obrońcą Modlina. Podczas okupacji był nauczycielem szkół średnich i działaczem tajnego nauczania. Tuż po wojnie uzyskał doktorat z filozofii, w 1951 r. przeprowadził habilitację na KUL-u. Tam też został kierownikiem Katedry Psychologii Wychowawczej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej. Funkcję tę pełnił aż do swojej śmierci w 1977 r.

Stefan Kunowski był człowiekiem o szerokich horyzontach i rozległych zainteresowaniach. Jego prace są owocem długoletnich obserwacji, metod kształcenia, pracy wychowawczej i refleksji pedagogicznej. Dla niego pedagogika była nauką o człowieku, wychowanie zaś pomagało w rozwoju osoby ludzkiej. Prace Autora prowadzą do świata prawdy, wolności, miłości i praw człowieka. Wychowanie oparte o taki świat wartości wyznacza pedagogom poważne zadanie. Nie ogranicza się ono bowiem tylko do osoby wychowanka, ale obejmuje cały jego świat i otoczenie, w którym wzrasta.

Profesor Kunowski dużo publikował. Jednak duża część jego prac pozostaje nadal w masywnych opisach. Omawiane studium jest częścią z nich poświęconą personalizmowi i humanizmowi. Nie jest to przypadkowe. Wiemy, że zagadnienie personalizmu w ujęciu chrześcijańskim było bliskie Autorowi i jego chrześcijańskiej koncepcji wychowania. W późniejszym czasie opracował także ideologię pedagogiczną na kanwie tegoż wychowania.

Omawiana książka składa się z dwóch części. Pierwsza traktuje o personalizmie jako wiedzy o człowieku, który jest składnikiem współczesnych systemów wychowania. Bankructwo intelektualizmu moralnego, który był podstawą etyki laickiej w szkole francuskiej, przyczyniło się do wpływów mistycznej myśli Wschodu, a w praktyce do powstania teorii idealistycznej. W późniejszym czasie powstała teozofia i antropozofia, jako nowy pogląd na człowieka. Myśl teozoficzna miała również wpływ na psychoanalizę Freuda i personalizm krytyczny Sterna.

W powyższych realiach rodzi się chrześcijański personalizm. Początkowo był różnie rozumiany. Prawdziwy obraz personalizmu dali Mounier i Maritain, opierając go na gruncie filozofii tomistycznej. Personalizm ma również swoje początki w Polsce. Jednym z pierwszych, który zajął się osobowością człowieka, w ujęciu chrześcijańskim, był ksiądz F. Sawicki. Były to pierwsze lata ubiegłego stulecia. W tym samym okresie powstaje w Europie, a później także w Polsce personalizm idealistyczny (Nawroczyński, Hessen, Suchodolski, Myslakowski).

W pierwszych latach XX wieku, kiedy tworzone zwały teorii pedagogicznej, obok pedagogiki indywidualności, powoli zaczął stawać się coraz bardziej znanym nurt pedagogiki katolickiej. Stawiała ona za istotny cel wychowania tworzenie charakteru (ks. Ciemniowski, ks. Oraczewski, Zielińska, abp Bińczewski). Z biegiem czasu pedagogika charakteru przekształciła się w personalizm chrześcijański (Zarzecki, Rubczyński, Jeleńska, Niesiołowski, ks. Michałski). Przełom w Polsce uczynił prof. Karol Górski wydając w 1936 r. książkę *Wychowanie personalistyczne*. Nawiązywał w niej bezpośrednio do myśli Maritaina.

Tragedia II wojny światowej przyspieszyła proces zapoczątkowany jeszcze przed wojną, deklarowania się pedagogów po stronie chrześcijańskiego personalizmu. Tak było w przypadku Rowida, Korczaka i Hessena. Inni pedagodzy jak Suchodolski, Pieter, Sośnicki, Baley, Nawroczyński przyjęli postawę ostrożną, informacyjną lub wręcz agnostyczną.

Okres bezpośrednio powojenny charakteryzował się dwoma atakami na personalizm. Pierwszy rozwinął się w pedagogice marksistowskiej i godził w tradycyjny moralizm. Drugi wyszedł z pedagogiki radzieckiej i był zwrócony przeciw idealistycznemu personalizmowi amerykańskiemu.

Część druga omawianej publikacji porusza problem humanizmu, jego rozumienia i obecności we współczesnych systemach pedagogicznych. Autor rozróżnia humanizm od personalizmu. Ten drugi jest pewną wiedzą o człowieku. Humanizm zaś jest czynem człowieka i dla człowieka. Humanizm jest zastosowaniem, wprowadzaniem wiedzy o człowieku, czyli personalizm praktyczny. Zawiera w sobie aspekt społecznego zabezpieczania praw przysługujących każdemu człowiekowi, umożliwia wykonanie obowiązków przez każdą jednostkę. Z drugiej strony jak podkreśla Autor, humanizm jest tworem skomplikowanym. Stanowi on doktrynę jakiegoś rodzaju działania. Spełnia on także wstępną funkcję werbunkowo-propagandową. Zadaniem współczesnego humanizmu jest przekonywanie i kooptowanie nowych zwolenników dla danego światopoglądu. Wskutek tego humanizm ten nabiera innej treści i zabarwienia niż humanizm historyczny. Humanizmy współczesne są społeczno-ideologicznymi programami wyzwalania człowieka z różnych trudnych sytuacji.

Autor zapoznaje także czytelnika z historycznym rozwojem humanizmu. W starożytności byli to Protagoras, Platon, Cyceon, św. Hieronim. W epoce renesansu wielką rolę odegrała szkoła w Chartres, Jakub Burckhardt, św. Franciszek z Asyżu, Dante, Petrarca, Erazm z Rotterdamu, Rousseau (naturalizm). Wiek XIX to czas neohumanizmu, który nawiązywał do starożytności. Główni przedstawiciele to Humboldt, Stern. Wiek XX jest przeciwieństwem, nie nawiązuje bowiem ani do starożytności, ani do nauk humanistycznych, nie jest zjawiskiem elitarnym i nie ma charakteru arystokratycznego. Humanizm XX wieku stawiał człowieka w centrum świata jako miarę wszystkich rzeczy (Maritain, Scheler, Hartmann, Hessen).

Problematyka współczesnego humanizmu ma również zastosowanie w wychowaniu. Jego wychowawczość polega przede wszystkim na tym, że naczelną jego ideą jest tworzenie nowego człowieka. Początki takiego myślenia dał Maritain w 1934 r. cyklem wykładów o tragedii humanizmu. Rozróżnia on humanizm teocentryczny i antropocentryczny. Maritain zajął w ten sposób obiektywne stanowisko wobec humanizmu marksistowskiego.

Książkę kończy zagadnienie humanizmu współczesnego w Polsce. Przed wojną nie zakorzenił się w naszej ojczyźnie ani personalizm, ani humanizm, pomimo dwukrotnej wizyty Maritaina. Problem człowieka wyszedł po zakończeniu strasznej wojny. Kwestię tę poruszyły katolickie koła literackie (Zofia Starowieyska-Morstinowa, Hanna Malewska, Jerzy Turowicz, Henryk Dembiński, kard. S. Wyszyński). Taką postać personalizmu zaatakowali przedstawiciele humanizmu socjalistycznego.

Maszynopis omawianej publikacji oczekiwał na druk wiele lat. Przyczyny były różne. Wydaje się, że jedną z nich była opcja personalizmu, reprezentowana przez Autora. I chociaż od napisania *Problematyki* upłynęło wiele czasu, zauważmy, że tematyka personalizmu i humanizmu wydaje się ciągle aktualna, zwłaszcza w dzisiejszej dobie przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych. Profesor Kunowski zdecydowanie opowiada się za pedagogiką katolicką, uważając w ten sposób, że system wychowania chrześcijańskiego jest jedynym i najlepszym gwarantem skutecznego wychowania. Powszechnie znanym jest fakt, że dzisiejsza

młodzież bardzo często odrzuca autorytety i wartości, gubiąc się w ten sposób w masie problemów i ofert współczesnego świata. Książka profesora Kunowskiego jest niewątpliwie wartościową pozycją i aktualną także dzisiaj. Może też pomóc tym, którzy bezpośrednio lub pośrednio parają się problemem wychowania.

ks. Jan Niewęglowski SDB

Gałaś M., *Wartości kultury w epoce współczesnej*. Toruń, Akapit 2000, ss. 243.

Wydawnictwo „Akapit” opublikowało nową pozycję poświęconą wartościom kultury i ich roli w świecie współczesnym. Publikacja ukazała się dzięki staraniom Wydziału Pedagogiki i Wychowania Artystycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Przełom lat 90-tych przyniósł Polsce i Europie Środkowej szereg zmian ustrojowych, politycznych, gospodarczych i społecznych. Nastąpiła demokracja i prawa wolnego rynku. Upadł realny socjalizm. Przekształcenia te przyczyniły się do szeregu zmian w sferze kultury, które z kolei wpłynęły na zmiany w wychowaniu.

We współczesnej epoce występują trzy obszary kultury. Pierwszy to kultura klasyczna, zbudowana na wartościach judeo-chrześcijańskich. Drugi obszar to kultura oświeceniowa głosząca uniwersalne prawa człowieka. Trzeci typ kultury to kultura postmodernistyczna mająca charakter antyuniwersalistyczny. W życiu społecznym wypełnionym elementami tych kultur dochodzi często do starcia odmiennych poglądów odnośnie do wizji świata, koncepcji człowieka, hierarchii wartości, norm moralnych, oceny przeszłości i przyszłości.

Dość liczne analizy czasów współczesnych przedstawiają raczej pesymistyczną kondycję człowieka. Czasy dzisiejsze charakteryzują się dezintegracją społeczeństwa, coraz licznymi napięciami i konfliktami, chaosem wartości, kryzysem tożsamości, poczuciem obcości i wykorzenia z tradycji. Według niektórych przyczyną takiej sytuacji jest rozwój kultury masowej oraz jej umiędzynarodowienie za pomocą najnowszych osiągnięć elektronicznych. Nastąpiło przejście od kultury słowa do kultury obrazu. Ich wielki przepływ wpływa na postawy człowieka, które czasami są radykalnie różne. W ten sposób kultura ta kształtuje filozofię człowieka, jego wizję świata, osoby, wartości i wychowania. Zjawiska te wyzwalają także ambiwalentne uczucia. Część społeczeństwa traktuje je jako zjawisko normalne. Inni dostrzegają w nich zagrożenie pełnego i właściwego rozwoju osoby, przejawiającym się w hedonizmie i konsumpcjonizmie, które uniemożliwiają refleksję nad sensem życia i świata. W tej sytuacji złożonej i dość trudnej, pedagogika wraz z innymi naukami społecznymi i humanistycznymi, czynią szereg prób poszukiwania skutecznego stylu wychowania zwracającego uwagę na właściwy wzrost i rozwój osoby wrażliwej na wartości humanistyczne w wymiarze indywidualnym i społecznym. Problem przeobrażeń w kulturze i dyskusje między „modernistami” i „postmodernistami” w ostatnim dziesięcioleciu są głównym przedmiotem omawianej książki.

Na publikację składa się sześć rozdziałów. Pierwszy z nich omawia kwestię, która posiada charakter ponadczasowy i odnosi się do każdej epoki i każdej kultury, a mianowicie dylematy aksjologiczne postzegane w aspekcie wyzwań edukacyjnych. Autor ukazuje je na tle przemian w kulturze u schyłku wieku, na tle przekształceń, jakie zaszły i zachodzą w ostatnim czasie w naszym kraju, a także w perspektywie postmodernistycznej. Ta ostatnia według Autora może być intelektualnym „hambugiem” dla naszego społeczeństwa, który zamiast rozjaśnić,